मस्तु यमस्तस्या न चक्षमे। ता स रोषाच्च शाप्याच्च भाविनोऽर्थस्य गौरवात्। पदा सन्तर्जयामास छायां वैवस्वतो यमः। तं शशाप ततः क्रोधात् सावर्णजननी नृपः। चरणः पततामेष तवेति भृशदुःखिता"।

छाया च तमोऽपद्रव्यान्तरमिति मीमांसकाः। तेन "त्वं दूरमपि गच्छन्ती हृदयं न जहासि मे। दिवावसानच्छायेव पुरोमूलं वनस्पतेः" शकु०। छायागतिरुक्ता सङ्गच्छते" नैयायिकास्तु तेजःसामान्याभाव एव तमश्छायादिकमङ्गीचक्रुः तत्र गत्यादिकमौपचारिकम्" "अत्र च तेजःसामान्याभावप्रयोजकस्य छायासम्बन्धित्वम् यथा वृक्षस्यातपसम्बन्धप्रतिरोधात् छायासम्बन्धित्वं तथा च वृक्षप्रयुक्तातपाभावः" इति बोधः "छाया बाहुल्ये" पा०। छायान्तस्तत्पुरुषो नपुंसकं स्यात् पूर्वपदार्थबाहुल्ये" वृक्षाणां छाया वृक्षच्छायम् सि० कौ०। कस्य बाहुल्यमित्यपेक्षायां छायायानिमित्तभूतावरकद्रव्याणामेव बाहुल्यमर्थाल्लिप्तं तत्र षष्ठी तत्पुरुषे पूर्वपदार्थगतमित्याशयेन पूर्वपदार्थेत्युक्तम्। "वृक्षच्छायानिषादिन्य" इत्यत्र आङ्प्रश्लेषः" सि०कौ०। "आवरकद्रव्यस्यैकत्वे तु "विभाषा सेनासुराच्छायेत्यादि" पा० वा क्लीवत्वम् कुड्यछाया कुड्यच्छायम्।

आतपाभावश्च तेजःसामान्यप्रभासञ्चाराभावः तेन प्रदीपप्रभावरकपदार्थस्य प्रभानिरोधसम्बन्धित्वात् शङ्कुच्छाया नरच्छाया इत्यादि। दीपादिच्छायामानज्ञानार्थो व्यवहारःछायाव्यवहारः तत्र करणसूत्रं लीला०उक्तं यथा। "अथ छायाव्यवहारे करणसूत्रं वृत्तम्। छाययोः कर्णयोरन्तरे ये तयोर्गवियोगभक्तारसाष्टीषवः। सैकलब्धेः पदघ्नन्तु कर्णान्तरं भान्तरेणोनयुक्तं दलेस्तः प्रभे। उदाहरणम्। नन्दचन्द्रैर्मितं छाययोरन्तरं कर्णयोरन्तरं विश्वतुल्यं ययोः। ते प्रभे वक्ति योयुक्तिमान् मेत्यसौ व्यक्तमव्यक्तयुक्तं हि मन्येऽखिलम्। न्यासः

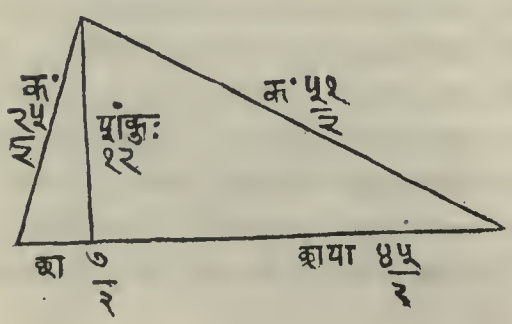

छायान्तरं। १९। कर्णान्तरम्। १२। अनयोर्वर्गान्तरेण। १९२। भक्ता रसाष्टीषवः।५७६। लब्धं ३। सैकस्यास्य। ४। मूलम्। २। अनेन कर्णान्तरं।१२। गुणितं। २६। द्विघ्नं। २६। भान्तरेण। १९। जनयुतं।७। ४५। तदर्द्धे लब्धे छाये ७/२।४५/२ तत्कृत्योर्योगपदमित्यादिना जातौ कर्णौ २५/२।५१/२। छायान्तरे करणसूत्रं वृत्तार्द्धम्। शङ्कुः पदीपतलशङ्कुतलान्तरघ्नश्छाया भवेद्विनरदीपशिखोच्चभक्तः।

उदाहरणम्। शङ्कुप्रदीपान्तरभूस्त्रिहस्ता दीपोच्छ्रितिः सार्द्धकरत्रया चेत्। शङ्कोस्तदा काङ्गुलसम्मितस्य तत्र प्रभा स्यात्कियती वदाशु। न्यासः

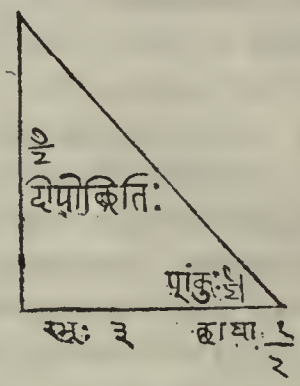

शङ्कुः १/२ प्रदीपशङ्कुतलान्तरं २ अनयोर्घातः ३/२ विनरदीपशिखोच्चेन। ३। भक्तोलब्धानि छायाङ्गुलानि। १२ ।अथ दीपोच्छ्रित्यानयनाय करणसूत्रं वृत्तार्द्धम्। छायाकृते तु नरदीपतलान्तरघ्ने शङ्कौ भवेच्चरयुते खलु दीपकोच्चम्।

उदाहरणम्। प्रदीपशङ्कुन्तरभूस्त्रिहस्ता छायाङ्गुलैः षोडशभिः सना चेत्। दीपोच्छ्रितिः स्यात्कियती वदाशु प्रदीपशङ्कुन्तरमुच्यतां मे। न्यासः

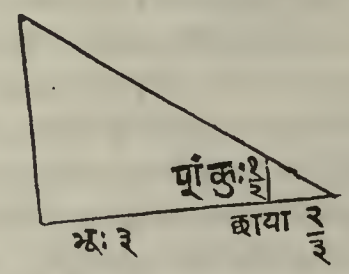

शङ्कुः। १२। छायाङ्गुलानि। १६। शङ्कुप्रदीपान्तर